निर्दिष्टा निष्कृतिः पावनी परा । आदेहपतनात्तस्य कुर्यात्पिण्डोदकक्रियाम्" इत्युक्तम् । क्रियानिबन्धे कात्यायनः "न च माता न च पिता कुर्य्यात्पुत्रस्य पैतृकम् । नाग्रजश्च तथा भ्राता भ्रातॄणां तु कनीयसाम्"। पृथ्वीचन्द्रोदये बौधायनः।"पित्रा श्राद्धं न कर्त्तव्यं पुत्राणां तु कथञ्चन । भ्रात्रा चैव न कर्त्तव्यं भ्रातॄणाञ्च कनीयसाम् । यदि स्नेहेन कुर्वीत सपिण्डीकरणं विना । गयायां तु विशेषेण ज्यायानपि समाचरेत्"। अन्याभावे पित्रादिरपि कुर्य्यात् ।"उच्छिन्नबान्धवं प्रेतं पिता भ्राताथ वाऽग्रजः । जननी वापि संस्कुर्य्यान्महदेनोऽन्यथा भवेदिति" सुमन्तूक्तेः । ब्रह्मचारिणां तु शुद्धिद्विविवेके ब्राह्मे "असमाप्तव्रतस्यापि कर्त्तव्यं ब्रह्मचारिणः । श्राद्धं तु मातापितृभिर्न तु तेषां करोति सः"। श्राद्धं मासिकाब्दिकादि सर्वं कार्य्यमित्यर्थः । नत्विति निषेधोऽन्यसत्त्वे । यत्तु छन्दोगपरिशिष्टे "न त्यजेत्सूतके कर्म्म ब्रह्मचारी स्वयं क्वचित् । न दीक्षणात्परं यज्ञे न कृच्छ्रादितपश्चरन् । पितर्य्यपि मृते नैषां दोषोभवति कर्हिचित् । अशौच कर्म्मणां न स्यात् त्र्यहं वा ब्रह्मचारिणाम्"। यच्च याज्ञवल्क्यः "न ब्रह्मचारिणः कुर्य्युरुदकम्पतितास्तथेति"। तदप्यन्यसत्त्वे । अन्याभावे तु ब्रह्मचारिणापि कार्य्यम् पूर्व्वोक्तवृद्धमनुवचनात् । "आचार्य्यपित्रुपाध्यायान् निर्हृत्याऽपि व्रतीव्रती । स तदन्नं च नाश्नीयान्नच तैः सह संवसेदिति" तेनैवोक्तेः । "ब्रह्मचारिणः शवकर्म्मिणोव्रतान्निवृत्तिः अन्यत्र मातापित्रोरिति" वसिष्ठोक्तेः । अत्राशौचमेकाहं वक्ष्यामः । प्रागुपनयनात्तु पञ्चवर्षोत्तरं सपिण्डीकरणवर्ज्जं षोडशश्राद्धादि सर्व्वं कार्य्यमित्युक्तं देवजानीये "असंस्कृतानां भूमौ पिण्डं दद्यात्संस्कृतानां कुशेष्विति" प्रचेतोवचनात् । एतच्चाग्रे वक्ष्यामः । अविभक्तानां विशेषमाह पृथ्वीचन्द्रोदये मरीचिः । "बहवः स्युर्यदा पुत्राः पितुरेकत्रवासिनः । सर्वेषां तु मतङ्कृत्वा ज्येष्ठेनैव तु यत्कृतम् । द्रव्येण चाविभक्तेन सर्वैरेव कृतम्भवेत्" । ज्येष्ठस्य कर्त्तव्येऽपि सर्वे फलभागिन इत्यर्थः । तेन ये ब्रह्मचर्य्यपरान्नवर्ज्जनादयः कथिताः संस्कारास्ते सर्वेषां भवन्तीति सिद्धम् संसृष्टिनामप्येवम् तुल्यत्वात् । विभक्तानां विशेषमाहोशनाः । "नवश्राद्धं सपिण्डत्वं श्राद्धान्यपि च षोडश । एकेनैव तु कार्याणि संविभक्तधनेष्वपि" । लघुहारीतः "सपिण्डीकरणान्तानि यानि श्राद्धानि षोडश । पृथङ्नैव सुताः कुर्युः पृथग्द्रव्या अपि क्वचित् । ऊर्द्ध्वं सपिण्डीकरणात् सर्वे कुर्युः पृथक्पृथक्"। मदनरत्ने "विभक्तास्तु पृथक्कुर्युः प्रतिसंवत्सराब्दिकम् । एकेनैवाविभक्तेषु कृते सर्वैस्तु तत्कृतम्" एतेनाब्दिकादिष्वविभक्तानामनियम इति वदन् शूलपाणिः परास्तः"। अयमधिकारिक्रमोदाक्षिणात्यप्रचलितः ।

गौड़देशवासिभिस्तु रघुनन्दनमतानुसारिणी व्यवस्थाद्रियते सा च व्यवस्था शुद्धितत्त्वे तेन दर्शिता यथा व्याघ्रः "कृतचूड़स्तु कुर्वीत उदकं पिण्डमेव च" । एतच्च पुत्रेतरपरम् "असंस्कृतः सुतः श्रेष्ठोनापरोवेदपारगः" इति दायभागधृतात् । अन्यथा सुतत्वेन विशेषोपादानं व्यर्थं स्यात् । श्राद्धेऽनुपनीतस्य मन्त्रपाठाधिकारमाह मनुः । "नाभिव्याहारयेद्ब्रह्म स्वधानिनयनादृते । शूद्रेण हि समस्तावद्यावद्वेदे न जायते"। अभिव्याहारयेत् वदेदिति यावत् स्वार्थे णिच् । तत्र प्रथमतोज्येष्ठपुत्रः यथाह मरीचिः "मृते पितरि पुत्रेण क्रिया कार्य्या विधानतः । बहवः स्युर्यदा पुत्राः पितुरेकत्र वासिनः । सर्वेषास्तु मतं कृत्वा ज्येष्ठेनैव तु यत् कृतम् । द्रव्येण चाविभक्तेन सर्वैरेव कृतं भवेत्"। तदभावे यथाक्रमं कनिष्ठपुत्रपौत्रप्रपौत्राः । तथाच विष्णुपुराणम् 'पुत्रः पौत्रः प्रपौत्रो वा तद्वद्वा भ्रातृसन्ततिः । सपिण्डसन्ततिर्वापि क्रियार्हा नृप! जायते"। एतच्च षोडशश्राद्धपर्य्यन्तम् तथाच छन्दोगपरिशिष्टम् "पितामहः पितुः पश्चात् प्रेतत्वं यदि गच्छति । पौत्रेणैकादशाहादि कर्त्तव्यं श्राद्धषोडशम् । नैतत् पौत्रेण कर्त्तव्यं पुत्रवांश्चेत् पितामहः"। सपिण्डीकरणपर्य्यन्तमपृथक्कर्त्तव्यमाह लघुहारीतः 'सपिण्डीकरणान्तानि यानि श्राद्धानि षोडश । पृथङ्नैव सुताः कुर्य्युः पृथग्द्रव्या अपि क्वचित्" । एषामभावे पत्नी तथाच शङ्खः 'पितुः पुत्रेण कर्त्तव्या पिण्डदानोदकक्रिया । तदभावे तु पत्नी स्यात्तदभावे सहोदरः । भार्य्यापिण्डं पतिर्दद्यात् भर्त्रे भार्य्या तथैव च' । इति "अपुत्रधनं पत्न्यभिगामि तदभावे दुहितृगामीत्यादि"विष्ण्वादिवचनेन धनाधिकारश्रुतेः । तदभावे इति प्रपौत्रपर्य्यन्ताभावपरं पार्वणपिण्डदातृत्वेन धनाधिकारित्वेन च तेषां बलवत्त्वात् । "अपुत्रा स्त्री यथा पुत्रः पुत्रवत्यपि भर्त्तरि । पिण्डं दद्यात् जलञ्चैव जलमात्रन्तु पुत्रिणी" इति निर्मूलं समूलत्वेऽपि बालदेशान्तरितपुत्रसद्भावविषयमिति श्राद्धविवेकप्रभृतयः । पत्न्यभावे कन्या । 'अपुत्रस्य तु